

O SURSĂ ANTICĂ A LUI CARAGIALE

DE

I. FISCHER

În *Moftul român*, I, 1893, nr. 14, Caragiale publică, fără semnătură, două anecdote reunite sub titlul *Logica baroului*¹.

Cea dintâi, care ne interesează aici, relatează un proces dintre un profesor-avocat și elevul său, privind neachitarea onorariului datorat pentru lecțiile predate; convenția fusese următoarea: « Pînă-n trei ani eu, profesorul, mă oblig a te face avocat perfect. Dacă p r i m u l proces ce-l vei avea îl vei câștiga, atunci îmi vei plăti suma cutare; dacă-l vei pierde, nu-mi vei plăti nimic ». După trei ani, elevul devine avocat, dar refuză să plătească onorariul, cu toate insistențele profesorului; acesta îl dă în judecată. Procesul fiind p r i m u l pe care-l avea de susținut reclamatul, e ușor de dedus impasul în care s-au găsit judecătorii (elevul socotea că nu datorează nimic: în virtutea sentinței dacă ar câștiga procesul, în virtutea convenției dacă l-ar pierde; pe o argumentare absolut similară, dar cu termenii inversați, se baza profesorul afirmînd că în ambele cazuri suma i se cuvine).

Anecdota nu este o amintire din practica barourilor noastre, ci exemplul clasic pentru ilustrarea sofismului numit *antistrephon* (utilizarea aceluiași argument atît în favoarea cît și împotriva unui lucru)². Eroii presupuși sînt celebrul sofist Protagoras și elevul său Euathlus. Întimplarea este relatată cel mai amplu³ de A. Gellius, *Noapțile atice*, V, 10⁴.

Localizarea lui Caragiale prezintă unele deosebiri față de originalul latin, dintre care cele mai importante sînt inversarea ordinii discursurilor și textul sentinței;

¹ Ediția A. Rosetti, Ș. Cioculescu, L. Călin, vol. II, p. 385—386 și 682.

² Cf. I. M. Bocheński, *Ancient Formal Logic*, Amsterdam, 1951, p. 101.

³ O relatare simplificată se găsește la Apuleius, *Florida*, 18, 19—29; cf. și Diogene Laerțiu, IX, 56; la Sextus Empiricus, *Adv. Math.*, II, 96, eroul e retorul sicilian Korax. Alte surse sînt citate în ediția Hosius, *ad loc.*; cf. și Mullach, *Fragmenta philosophorum Graecorum*, II, p. LXX.

⁴ Pentru comoditatea comparației, dăm aici, în traducere, povestirea lui Gellius: « Euathlus, un tînăr bogat, era dornic să învețe arta oratoriei și să pledeze în procese; s-a dus de aceea la Protagoras pentru a-i deveni elev și i-a promis ca răsplată o mare sumă de bani, cît ceruse Protagoras; jumătate i-a dat pe loc, înainte de a începe lecțiile, și s-a obligat să-i dea cealaltă jumătate în prima zi în care va avea un proces în fața judecătorilor și-l va câștiga. După aceea, deși l-a audiat și l-a urmat mai multă vreme pe Protagoras și a făcut

aceasta din urmă, aparent mai ingenioasă, este însă contradictorie și nu poate avea efect juridic:

« Avînd în vedere că atît reclamantul cît și intimatul ar și pierde și ar și cîștiga, și dacă ar cîștiga și dacă ar pierde:

Hotărăște:

Respinge cererea reclamantului, dar condamnă pe intimat la plata datoriei ».

Deși Caragiale avea o frumoasă cultură clasică, e puțin probabil să fi cunoscut anecdota chiar din *Noapțile atice* sau din *Floride* (texte puțin răspîndite); e de presupus că o va fi citit într-o culegere sau într-o revistă.

АНТИЧНЫЙ ИСТОЧНИК КАРАДЖАЛЕ

РЕЗЮМЕ

Рассказ Караджале *Logica baroului* (Адвокатская логика) является переработкой пассажа Авла Геллия (Аттические ночи, V, 10) о судебном процессе, возбужденном Протагором против своего ученика Еватла.

UNE SOURCE ANTIQUE DE CARAGIALE

RÉSUMÉ

L'esquisse *La logique du barreau* de I. L. Caragiale est une adaptation du récit d'Aulu-Gelle, *NA*, V, 10, concernant le procès intenté par Protagoras à son disciple Évathlus.

mari progrese în studiul elocvenței, totuși nu se angaja în procese; timpul trecea și elevul dădea impresia că face aceasta pentru a nu achita restul onorariului. Protagoras ia o hotărîre pe care o socotea atunci ingenioasă: pretinde onorariul în conformitate cu înțelegerea și îl dă în judecată pe Euathlus. Și cînd s-au prezentat în fața judecătorilor pentru susținerea cauzei, Protagoras a vorbit astfel:

‘ Află, tinere fără de minte, că oricum va fi dată sentința, împotriva ta sau în favoarea ta, va trebui să-mi plătești ceea ce-ți cer. Căci dacă hotărîrea va fi dată împotriva ta, onorariul mi se va cuveni în conformitate cu sentința, fiindcă eu voi fi cîștigat procesul; dacă însă hotărîrea va fi în favoarea ta, onorariul mi se va cuveni în conformitate cu înțelegerea dintre noi, fiindcă tu vei fi cîștigat procesul ’.

La aceasta Euathlus a răspuns:

‘ Aș fi putut evita cursa pe care mi-o întinzi, dacă n-aș pleda singur și aș recurge la alt avocat. Dar cu atît mai mare îmi este bucuria în această victorie, cu cît te înving nu numai în proces, dar și în propria ta argumentare. Află așadar și tu, maestre preînțelept, că, oricum va fi dată sentința, împotriva mea sau în favoarea mea, nu-ți voi plăti ceea ce ceri. Căci dacă judecătorii îmi vor da cîștig de cauză, nu ți se va cuveni nimic, în conformitate cu sentința, fiindcă eu voi fi cîștigat procesul; dacă însă vor hotărî împotriva mea, nu-ți voi datora nimic, în conformitate cu înțelegerea, fiindcă nu voi fi cîștigat procesul ’.

Atunci judecătorii, socotind că aceasta este o cauză îndoielnică și că argumentarea adusă de ambele părți nu poate rezolva cazul, pentru ca sentința lor, în favoarea oricui va fi dată, să nu se anuleze pe ea însăși, au lăsat pricina nehotărîtă și au fixat pentru pronunțare un termen foarte îndepărtat ».